

**РІВНЕ / РОВНО (СТІНА). ДВА СВІТИ – ДВІ МОВИ
(ДЕКІЛЬКА УВАГ ЩОДО ПЕРЕКЛАДУ НІБИТО РОМАНУ ОЛЕКСАНДРА ІРВАНЦЯ)**

Зигмунт Галецький
доктор філологічних наук, професор
Люблінський католицький університет імені Івана-Павла II

Статтю присвячено мистецтву перекладу на польську мову оригінального, багаторівневого з мовного погляду літературного твору сучасного українського письменника Олександра Ірванця. Автор аналізує мовні засоби, за допомогою яких перекладачка, Н. Брижко-Запур, відображає стилістично диференційовану мову оригіналу. Своєї мети вона досягає: 1. використовуючи, згідно з оригіналом, фонетично-морфологічну диференціацію титульного міста Рівне: в тексті твору Рівне, Рівного, в Рівному (пол. Równe, Równego, w Równem; рос. Ровно, Ровна, в Ровне); 2. відтворюючи імена та прізвища в оригінальній (не перекладній) фонетичній формі, які морфологічно включені до контексту. Також в онімному пласті в польському перекладі виявляються системні риси української мови, зокрема це ікавізм; дзвінкий гортанний спірант ɣ, передньоязиковий зубний л, тверді групи ке, ки, тверді приголосні перед е, і (і <->у). Стилістичного наближення мови перекладу з мовою оригіналу перекладачка досягає за допомогою адаптації лексичних та словотвірних засобів (це слова, тісно пов'язані з реаліями зображуваного світу). Вживання деяких слів і словосполучень можна вважати інтерференцією. Багату лексику твору вигідно вирізняє розмовна лексика з формально-семантичними та семантичними еквівалентами. Суржик перекладачка передає в діалогах, влітаючи в польські речення слова, звороти та висловлення, а також російські фрази або російсько-українські. Використані мовні засоби свідчать про те, що переклад відображає дистинктивні фонетично-фонологічні, морфологічні, лексичні риси української мови, делікатний гумор оригіналу, мовну ситуацію, зрештою як і клімат та тло політичних змін в Україні.

Ключові слова: інтерференція, мовний пласт, ікавізм, фонетично-морфологічна диференціація.

**RIWNE/ ROWNO. TWO WORLDS – TWO LANGUAGES
(SOME NOTES ABOUT THE TRANSLATION AS IF A NOVEL BY OLEXANDR IRVANTETS)**

Zygmunt Galecki
PhD, Professor
The John Paul II Catholic University of Lublin

The article is focused on the art of translation into Polish of an original, multilayered, from the point of view of language, a literary work of modern Ukrainian writer Olexandr Irvantets. The author analyses language means with the help of which the translator, N. Bryzhko-Zapur, reflects stylistically differentiated language of the original. She achieves her objective: 1. using, according to the source text, phonetic and morphological differentiation of titular city of Rivne: in the source text Rivne, Rivnoho, v Rivnomu (Pol. Równe, Równego, w Równem; рос. Ровно, Ровна, в Ровне); 2. reproducing names and surnames in original (not translated) phonetic form, that are morphologically included in the context. Also systemic traits of Ukrainian language are displayed in onym layer of Polish translation, it is “hiccups” pronunciation, in particular; a voiced guttural spirant ɣ, front dental л, hard ке,[ke]ки, [ky], hard consonants before е, і (і <->у). Stylistic assimilation of source language to target language the translator achieves by means of adaptation of lexical and derivational means (words, closely connected with realia of the surrounding world). The use of some words and word combinations may be considered an interference. Rich vocabulary of the novel is abundant in colloquial vocabulary with formal and semantic and semantic equivalents. The translator uses pidgin in dialogues, intertwining into Polish sentences words, word combinations and phrases, and also Russian phrases or Russian-Ukrainian ones. The used language means attest that the translation reflects distinctive phonetic and phonological, morphological, lexical traits of Ukrainian language, delicate humour of the source text, linguistic situation, and finally as a climate and background of political changes in Ukraine.

Key words: interference, language layer, “hiccups” pronunciation, phonetic and morphological differentiation.

Rivne і Rowno – відповідно українська і російська фонетично-морфологічні версії назви міста Рівне. Саме з такою назвою, згідною з оригіна-

лом, в другій половині 2006 року з'явився польський переклад книги українського письменника молодшої генерації Олександра Ірванця. Переклад

здійснила Наталія Брижко-Запур. У підtitулі автор окреслив жанр книги словами: «нібито повість». „Ця гротескна «нібито повість» ...», що належить до виду *politicalfiction*, розповідає історію українського міста, котре внаслідок історичних потрясінь поділило стіною на два сектори (на зразок поділу Берліна). Стіна, що ділить місто – це своєрідний кордон між західним світом і світом радянським. Саме вона віддзеркалює вічний соціально-культурний поділ України і Українців. Ця антиутопія стала тривожно актуальною під час «Помаранчевої революції», тоді, коли усім здавалось, що Україна стоїть на межі розпаду» [3, с. 4].

Російською назвою *Rowno* названо східний сектор, який водночас був обласним центром Української Соціалістичної Республіки (УСР). «Західна частина міста завдяки допомозі й підтримці реакційних сил ЗУР і ряду держав Європи, була силою відірвана зі складу УСР і становила окреме творіння політичне під егідою ООН» [4, с. 9].

Західний сектор отримав українську назву *Рівне* (Riwnie) або *Західне Рівне* (RiwnieZachodnie) і належить до Західної України (скорочено ЗУР), так само як Луцьк, Львів, Тернопіль, Ужгород, Чернівці та інші західноукраїнські міста.

Стилістично забарвлена лексика оригіналу, а також старання перекладачки, аби як найвірніше передати багатство мови в польській версії повісті, заохочують до детального прочитання перекладу, чи хоч би глибокого аналізу майстерно використаних мовних засобів. Словесна, фонетична і морфологічна різноманітність представлена нам уже на самому початку – в заголовку повісті, котрий містить в собі два варіанти назви місцевості.

Назву *Rowno* вживають мешканці обох секторів, натомість в Західному Рівному назва ця окреслює тільки східний сектор. Назва *Rowno* відмінюється так само як іменник: *Rowna*, в *Rownie*, наприклад: „...*przy wjeździe do Rowna*” [9, с. 23]; „*Jest jedynym komputerowcem z prawdziwego zdarzenia w całym Rownie*” [9, с. 126]; „...*no przecież sami rozumiecie, że Riwnego... to znaczy Rowna być nie powinno*” [9, с. 124];

Назвою *Riwnie* послуговуються мешканці західного сектора, натомість службовці в східному секторі демонстративно вживають до своїх „сусідів за муром” назву *Rowno*. Правобережна назва відмінюється так само, як прикметник: *Riwnego*, *Riwnem*, наприклад: „... *prosto z Berlina do Riwnego*” [9, с. 19]; „*Natomiast samych mieszkańców Riwnego Zachodniego ogromna liczba zakazów...*” [9, с. 17]; „*w Riwnem Zachodnim*” [9, с. 21].

Отож, бачимо, що власні назви відіграють важливу роль у виявленні не тільки мовних різниць, а й усіх інших.

Складові зображеного світу – імена та прізвища – представлені в оригіналі, згідно з сучасною

тенденцією, у якій, на фоні суцільного перекладу книги, антропоніми залишаються в оригінальній версії, відбувається лише морфологічне підключення цих слів до тексту [див: 8, с. 341; 13, с. 98-101]. Головним героєм книги є письменник *Szlojma Ecirwan*. На фоні української номенклатури, пор.: *Ulana, Mykoła, Ilko* (брати і сестра *Ericwana*), *Pawło, Stefko Orobecki, Olena, Oksana, Olesia Dobrowolska, Petro Tymczuk, Trochim Zubczuk, Obla* (повстало з контамінації *Olena Blaszana*) та ін., читач може задуматись щодо цікавого зіставлення цих антропонімів. Прізвище головного героя можна розшифрувати як анаграму прізвища автора книги: *Irwanec' ↔ Ecirwan*; натомість ім'я *Szlojma* (звужений фонетичний запис *Szłojma*) – це український варіант єврейського імені *Szlomo, Szłome, Salomon* [11, с. 119]. Отже, на фоні української номенклатури, в повісті цей антропонім, здається, є важливий. Все ж таки важко ідентифікувати те, чи дане слово віддзеркалює якісь конкретні біографічні факти, чи всього лиш локалізується в літературному світогляді.

Літературний матеріал оригіналу – це два типи сучасної української мови. Перший тип – загальний, стандартна українська мова зі сучасними розмовними (колоквіальними) елементами. Другий тип – це так званий суржик, тобто зрусифікована і „вбога” українська мова, що повстала внаслідок російської експансії і – в народній свідомості українців – є символом радянзації України. Польський переклад книги, за заслугою перекладачки, досить достовірно відображає ці два типи мови. В наступних розділах цієї статті я представлю вам, як саме перекладач досягла такого ефекту.

Мовні визначники вигаданого західноукраїнського світу – це не тільки імена та прізвища, котрі асоціюються нам з лексичним шаром повісті, тому що представлені вони в тій самій формі, що й у східній частині міста. Все ж таки, східний сектор – це також Україна, але соціалістична та зрусифікована. Західноукраїнський колорит відображений за допомогою мовно-фонетичних та словотвірних-лексичних засобів. Наприклад, було використано типові для української мови фонетичні риси, такі як: ікавізм, чи дзвінкий приголосний *z*. Розгляньмо їх детальніше.

1. Український ікавізм, тобто *i*, який походить з розвитку праслов'янського *ě* (напр. *сніг* – *śnieg*, *гніздо* – *gniazdo*, *спинуї* – *ślepy*), а також *i* – розвинуте з дифтонгів, що повстали з компенсаторного подовження голосних *o, e* після так званої «атрофії» слабких ерів і альтернативі з *o e* (*вхід* – *входу* 'wejście', дослівно *wchód, wchodu*, *лід* – *льоду* 'lód', *повінь* – *повені* 'powódź', *камінь* – *каменя* 'kamień'), в тексті перекладу вони з'являються у власних назвах та їх похідних. Наприклад: *Nina Borysiwna* [9, с. 101], *Ulana Josipiwna* [9, с. 110],

Anatol **Diża** [9, c. 126]; *ulica Mlyniwska: Na skrzyżowaniu z Mlyniwską auto wyhamowało* [9, c. 36]; skrzyżowanie mlyniwsko-luckie: „...jeszcze raz zawracał aż na skrzyżowaniu **mlyniwsko-luckim**” [9, c. 25]; b e r e z n i w s k a dzielnica: „*Dziewczyna z dzielnicy **berezniewskiej***” [9, c. 78]; p o w i a t r o k i t n i w s k i: „*ze wsi Stare Siolo powiatu **rokitniwskiego*** [9, c. 105]; p i w o „*L w i w s k e P r e m i u m*”: „*Puszkowe piwo „**Lwiwskie Premium**” (to jest importowane!) po cztery hrywny za puszkę*” [9, c. 65]; g a z e t a „*Z m i n a*”: „... studia literackiego przy młodzieżowej gazecie „**Zmina**” nie odwiedziła nigdy w życiu [9, c. 75]; miejscowość N o w y D w i r: „...jeszcze dalej kończy się już miasto, przechodzi w **Nowy Dwir**” [9, c. 71]; R i w n e oraz przymiotnik r i w i e ś k i: „*zachodnioriwieński stempel*” [9, c. 12], „*riwieński pisarz*” [9, c. 45] itd.

2. Дзвінкий гортанный приголосний *h* (г), завдяки якій українську мову можна легко відрізнити від російської чи польської, перекладачка використовує лише в імені *Ihor*: „*Zabawy trwały aż do czasu, kiedy gruby **Ihor Jurkowskyj** nie złamał sobie ręki, skacząc z drzewa na drzewo*” [9, c. 52]; „*Po rozstaniu z żoną **Ihor** Blaszanym sięgnął ze wsi stareńką matkę i zamieszkał z nią razem w dwupokojowej chruszczowce na piętrze, tuż nad apteką, obok sklepu „**Biały Łabędź**”* [9, c. 52]. У даному випадку не вистачило послідовності вживання літери *h* в інших власних назвах, наприклад, батьківська форма *Hryhorowycz* (Taras Hryhorowycz Szewczenko): „*W połowie lat dziewięćdziesiątych miejsce wodza zajął Taras **Grygorowycz**, kino zaś przemianowano na „Ukraina”* [9, c. 49]; також в назвах місцевості *Użhorod, Zwenihorod* і т.п.: „*Światowe agencje turystyczne opracowywały trasy, przewożąc chętnych prosto z Berlina do Riwnego i dopiero potem do Lwowa, **Użgorodu**, Czerniowców czy innych miasteczek **ZUR***” [9, c. 19]; „*Kiedyś na wykopaliskach w **Zwenigorodzie** dowiedziałeś się, że koński gnój zachował zapach przez wieki, jeszcze z czasów książąt ruskich. Zapach – to substancja trwała, bo bezcielesna*” [9, c. 151].

Перекладачка застосовує також інші фонетичні засоби, але трохи рідше.

3. Українська приголосна *ł* (л) протиставлена польській і російській *l* в іменах *Natałka, Ołeksandr*: „*Waszamilosnaliryka, wasz „Walc dla **Natałki**” – ja znam na pamięć*” [9, c. 42]; „*Obla urodziła córeczkę **Natałkę***” [9, c. 75]; „*Pędził do domu między Domem Odzieżowym i soborem św. **Ołeksandra**, wzdluż delikatesów*” [9, c. 131] – пор. пол. *Natalia, Natałka, Aleksander* і рос. *Наталия, Наталья, Александр*.

4. Архаїчні в українській мові тверді групи *ke, ku* власних назвах, напр.: „*Kybukewycz **Ulana** Josipwna miała na sobie czarnobrązową, pluszową marynarkę i płócienną chustkę*” [9, c. 105]; „*Ihor*

Jurkowskyj” [9, c. 52].

5. Диспалаталізація приголосних перед *e* різного походження, а також перед *i* (зі спливу *i* ↔ *y*), котру В. Курашкевич називав „... найважливіша властивість języka ukraińskiego” [див: 12, c. 92], напр.: „*Tami ciebie, i **Andruchowycza** wymieniają, i tego, no, **Neboraka**...*” [9, c. 47]; „*U **Mykoły** w pracy wydają talony*” [9, c. 47]; „*Jurijowi **Pawłowyczowi** Czmoniowi*” [9, c. 43]; „*No i po co, Szlojmo **Wasyłowyczu**, wy tak nieostrożnie spacerujecie po parku?*” [9, c. 69]; „*Samczuk podszedł do **Mykoły Iwanowycza***” [9, c. 70]; „*Miejscowy muzyk rockowy Nil Trzepota (**Neal Trepeta** dla wideoklipów MTV, które zresztą nigdy nie zostały nagrane) zaplanował i szeroko rozreklamował społeczno-muzyczną akcję „Przeprowadźcie mnie przez plac”* [9, c. 63]; „...surowo upomniał go **Taras Panasowycz**” [9, c. 122].

Загалом, незважаючи на невикористані в повному обсязі можливості, даний стилістичний хід був вдалий і оцінюється позитивно. Я не знаю іншого, схожого перекладу слов'янського тексту, котрий би так делікатно і виразно підкреслював колорит оригіналу за допомогою фонетичних засобів. Власні назви – це, звісно, відповідний для цього матеріал. У випадку апелятивів цей стилістичний хід міг би допровадити до нерозуміння, тому що вони функціонально обґрунтовані (для більш виразного мовного контрасту двох секторів).

Більш серйозною проблемою під час транскрипції українських слів є м'які приголосні. Українські графічні поєднання *ń, ń, ń, ń* можна передати через польські *ń, ń, ń, ń* – однак ці останні дещо відрізнятимуться в вимові. Натомість поєднання *ń, ń*, згідно з транскрипцією бібліотек і наукових робіт, записуємо як *t', d'*. Постає питання: який варіант вибрати для тексту призначеного для загального ужитку, напр. журналістського чи художнього? У перекладі повісті Ірванця є три фрази-цитати власних назв, де не зазначається м'якість приголосних літер *t, d*. Це призводить до того, що читання цих фраз згідно з записом звучить ненатурально, пор.: *restauracja “Łybid”*: „*Właśnie tam, w restauracji “Łybid” zaczęli wczorajszy „relaks” Szlojma i Maulwurf...*” [9, c. 26]; пор. в іншому місці: „*sklep “**Biały Łabędź**”* [9, c. 52]; wydawnictwo “*M o ł o d*”: „*Tymczuk ... czekał na wydanie w kijowskim wydawnictwie „**Molod**” przygotowanego już do druku wyboru swoich humoresek*” [9, c. 38]; kino „*J u n o s t*”: „*Za to tutaj syn drugoklasista dostawał od rodziców dziesięć kopiejek na seans dla dzieci i w podskokach pędził sobie przez park aż do najbliższego kina im. Szewczenki czy nawet dalej, do kina „**Junost**” w centrum*” [9, c. 101].

Якщо б ми все ж таки ввели польські м'які (палатальні) приголосні до цих слів, то це також

звучало би ненатурально, незважаючи на те, що вони мають схожу структуру: *lybid'* – *łabędź, mołod'* – *młódź, junost'* – в давній польській мові тільки *junostwo'* *młodość, młodywiek'*[16]. Саме тому рішення, яке прийняла перекладачка, має певне обґрунтування. Проблема зазначення м'якості вирішується сама собою тоді, коли ми вживаємо форми відмінків залежних, напр. „*Kiedyś Szlojma z Ulaną wracali z seansu dla dzieci o dziesiątej w „Junosti”...*” [9, с. 130].

У зв'язку з транскрипцією м'яких приголосних залишаються дві сербсько-хорватські форми прізвищ *Dundić, Matić*, також вжиті у формі залежного відмінка з суфіксальним приголосним *cz*: „*Za lichymi, niskimi kasztanami w dolince rozpościerały się nad ziemią gałęzie rozkraczonych wierzb – po nich świetnie się laziło podczas zabawy w Indian po obejrzeniu kolejnego enerdownsko-jugosłowiańskiego westernu z Gojko Maticzem – zastępcą czy raczej uosobieniem Arnolda Szwarzeneggera dla radzieckich dzieci lat siedemdziesiątych*” [9, с. 52] – в оригіналі: „*з Гойко Мимучем*” [4, с. 51] (незрозуміла заміна голосного в основі у польському прикладі!); „*Polewej, zachoinkami, w parku mignął na grobek z maleńkim popiersiem bohatera wojny domowej, serbskiego awanturnika Aleksego Dundicza*” [9, с. 129] – в оригіналі: „*сербського авантюриста Олеко Дундича*” [4, с. 127].

Незалежно від оригінального вигляду цих прізвищ, в польському перекладі треба їх записати як *Dundić – Dundicia, Matić (Mityć?) – Maticiem (Mityciem)*, згідно з оригінальним сербсько-хорватським записом та вимовою [15, с. 148-149].

Зближення перекладу до оригіналу відбувається не тільки за допомогою фонетичних засобів. Стилізуючи на моду українських реалій та української мови, перекладачка застосовує деякі фрази та словотворчі структури. Наприклад, *hrywna, chruszczowka, Ściana 'mur'*. Варто обговорити ці слова детальніше:

hrywna 'назва української монетарної одиниці', вжита в польській морфологічній постаті з твердою приголосною в кінці основи: „*...handel prowadzi się tutaj w walutach wymienialnych lub hrywnach ZUR*” [9, с. 65]; „*...po cztery hrywny za puszkę*”[9, с. 65]; „*...zaokrągliła sumę do siedmiu hrywien*”[9, с. 65]; „*Oni chcą jeszcze od ciebie dziesięć, piętnaście hrywien*”[9, с. 68] – укр. *гривня*;

karbowaniec 'український рубель, назва тимчасової валюти після розпаду СРСР, перед впровадженням гривні': “*Café Sputnik*” (*od razu przypomniał się ... smak ubogiego dzieciństwa, które tu towarzyszyły wyjścia na tańce do Klubu Budowlańca, bójki z chłopakami z Prospektu, wino “Złota Jesień” za jednego karbowanica dwadzieścia siedem [kopiejek] ...*) [9, с. 29] – укр. *карбованець*; *chruszczowka* 'помешкання з одинаковим, об-

меженим стандартом': „*Park zaczynał się w kilku kwartałach od czteropiętrowej chruszczowki*” [9, с. 50]; „*...za oknem samochodu przesuwają się najpierw domki jednorodzinne, a dalej czteropiętrowe murowane chruszczowki*” [9, с. 99] – укр. *ірос. хрущовка*, але не знайдемо його в жодному польському словнику; слово походить від прізвища Микити Хрущова (1894-1971);

przychodźko 'прихідько, приходець, зайда': „*Przez podwórza, jakimiś partyzanckimi ulicami Miruszczenki-Ostałowa-Przychodźka-Biegmy, nigdy wcześniej nie posiadającymi innych nazw, bo powstały już po wojnie, zostały zbudowane i zasiedlone przez tych przychodźków z okolicznych wsi, którzy zachowali wiejską mentalność, wiejski charakter stosunków*” [9, с. 99] – сьогодні в українській мові це слово виступає в ролі прізвища. Загальний іменник (апелятив) в даному прикладі має характер експресивний, є свого роду грою слів, а будова слова зі суфіксом *-ko* однозначно відсилає нас до таких українських слів, як (колись) *прихідько* [7, с. 450], (нині) *прихідець // приходець* 'людина прибула, негудешня', також *прихожий* [6, с. 751-753], пол. *przychodzień, przybysz, przychodźca* [14];

z mijka 'вужик, хвиляста лінія': „*Z góry portyku spogląda na plac uśmiechnięta, wielka papierowa Izabela, tyle że nie cała, tylko do pasa mocno podświetlona, a pod nią biegły świecąca żmijka literki z tytułem jego sztuki*”[9, с. 132] – в оригіналі: „*літери... бігли понід нею світляною стрічкою*” [9, с. 131], укр. *стрічка* 'вста́жка, встє́га', укр. *Змі́йка* [7, с. 166], в іншому значенні, м. ін. 'фігура вищого пілотажу' [5, с. 158], але рос. *змеётся* 'ві́с się / витись' *змеевидный* 'вє́зоваты, вє́зыкваты, жмї́кваты / зміє-подібний, вужеватий' в польській мові *вужик* – це 'to, comafalisty, krętykształt, jest podobne do pełznącego węża; linia falista, zygzak' [14];

Ściana 'мур, котрий розділяє місто': „*[list] przez dwa tygodnie leżał na poczcie głównej, tuż pod Ścianą...*” [9, с. 102]; „*W przeciwnym razie nie przyjechalibyście tu dzisiaj i nie pozostawilibyście tam, za Ścianą, wszystkich swoich spraw, kłopotów i trosk...*”[9, с. 120]; „*Wspólne mamy tylko niebo i powietrze – pisarz Ecirwan nie oddawał pola walki. – Natomiast miasta mamy różne: Moje jest tam, za Ścianą*” [9, с. 121]; „*Ja już dzisiaj tu u was, w obrębie Ściany naogłądałem się różnych rzeczy*” [9, с. 127] – в українському оригіналі слово *Стіна* написано з великої букви, отож, у функції власної назви, котрій в польському перекладі відповідає *Ściana*, або (синонімічно) *mur*, пор.: „*Po kilku miesiącach Riwnie przeciął mur*” [9, с. 18] – в оригіналі: „*A za kilka miesięcy Riwne peretnuła Стіна*” [4, с. 16]; „*...kwartał przed turem*” [9, с. 100] – в оригіналі: „*...za kwartał від Стіну*” [4, с. 97] і т. д.; укр. *Стіна* 'ściana, mur', пор. фразеологізми *китайська стіна* 'chiński mur', *берлінська стіна* 'mur berliński'.

У тісному співвідношенні з оригіналом залишаються скорочення складів і абrevіатури, іноді гумористичного характеру, напр.:

depleczsan // obwdepleczsan (обласний) лікувально-санітарний департамент (?), клініка: „Kiedy, towarzyszu Szlojmo, opuszczaliście **depleczsan**, auto, tym razem bez kierowcy, stało już przed wejściem do lecznicy, w cieniu jabłoni” [9, с. 99]; „I wszyscy będą mogli obejrzeć pisarza Ecirwana w rowieńskim **depleczsanie**” [9, с. 127]; „Rowieński **Obwdepleczsan**. Blok 1. Izba przyjęć. Obcym wstęp wzbroniony” [9, с. 77];

obkom ‘обласний комітет’: „Moment wyjścia na scenę „siódemki” zawsze przypadał na koniec oficjalnej części obchodów, po nieskończenie długim przemówieniu pierwszego sekretarza **obkomu**” [9, с. 50]; „...wyszli na ganek obkomu i zatrzymali się na górnym schodku” [9, с. 128];

D.U.P.A.: – „To jest **De U Pe A** – wypowiedział szybko. – Sekretny wynalazek naszej fabryki radiowej. Nie tam prawa tego rozgłaszać, ale wy już jesteście prawie że swój (To ci dopiero! – zdumiał się Szlojma w osłupieniu), mogą wam powiedzieć, że „D.U.P.A” rozszyfrowuje się jako „Domyślowo Unifikujący Promieniowy Agregat” [9, с. 107] – в оригіналі: „D. U. P. A.” [4, с. 105]; порів. вище SRU.

Деякі слова та словосполучення впроваджені в текст, правдоподібно, за ініціативою перекладачки:

odświętować ‘?’: „Tak, dziś jest dzień powszedni, **odświętują** w najbliższy weekend” [9, с. 59] – в оригіналі: „Справді, сьогодні день робочий, вони **відгуляють** свято в наступні вихідні” [4, с. 57] – в цьому випадку вжито знань на Україні еквівалент польського слова *odświętować* – *odświętować* ‘спędzić święto, odbyć uroczystość, uczcić coś’, в [14] *odświętny, odświętnie*, але немає дієслова *odświętować*;

ludzie dobrzy ‘люди!’: „No, tak myślałem – **ludzie dobrzy**, wchodźcie, bierzcie, co chcecie!” [9, с. 32] – в оригіналі: „...заходьте, **люди**, беріть, що хочете!...” [4, с. 29] – означення у фразі *ludzie dobrzy* в даному випадку зайве, а фраза в загальному вжито у відповідному контексті, як зазвичай її вживають українці. Однак український фразеологізм *людедобри!* ми не можемо передати через польське *ludziedobrzy*, тому що у польській мові такого фразеологізму не існує. Але у польській мові присутні розмовні (уживані в народі) вигукі: *ludzie!*, *o, ludzie!*, *ludziekochani!*, *ludzie, trzymajciemnie!* і т. п. (словник за ред. В. Дорошевського [14] не нотує);

pole futbolowe ‘boisko’: „Płaski dach, kryty papą, większy od **futbolowe gopola**...” [9, с. 32] – в оригіналі: „Плаский дах, вкритий рубероїдом, завбільшки з **футбольне поле**” [4, с. 29] – укр. *футбольнеполе* ‘boiskosportowe’.

У тексті також можна помітити помилки перекладачки, граматичні чи конструкційні (будова

речення), котрі з’являються у репліках оповідача. Ці помилки можна назвати «копіями оригіналу», наприклад: „...wypalonych dawno, jeszcze w wojsku, **kilka skrzętów** z konopi się nie liczy” [9, с. 80] – мовою оригіналу: „...випалені ще в армії **кілька сизарем** із коноплею не рахуються” [4, с. 78] – пол. *kilkuskrzętów*; „... (miłość docałego świata), **ato że ta miłość była zanadto doczesna i cielesna** – wszak nie jego wina, to przecież sidła podstępnej fizjologii, **którą** kiedyś – chyba przez przeoczenie – **nie wprowadzono do rejestru fałszywych nauk**” [9, с. 51] – в оригіналі: „... (любов) яку лише помилково, через недогляд **не внесли** свого часу до реєстру лженаук” [4, с. 50] – пол. *której nie wprowadzono*; „W te **wrzesniowe dni** panowała nie jesień, lecz „praska wiosna” [9, с. 146] – в оригіналі: „...у **ті вересневі дні** вирувала не осінь, а „празька весна” [4, с. 144] – пол. w tych wrzesniowych dniach.

Лексика цієї повісті багата і різноманітна. Зокрема, можна вирізнити шар рівномірно розподілених поточних слів зі забарвленням формально-семантичним, напр. *biolożka* – *біологічка*, *młodzian* – *молодик*, *długaśny* – *довжезний*, *kostropaty* – *кострубатий*, *polibuda* – *політех*, або ж тільки семантичні, типу *frajer* – *лох*, *małolat* – *имаркач*, *talatajstwo* – *мотлох*, *wajcha* – *рубильник*, *zbzikowany* – *поведений*, *kumać* ‘rozumieć’ – рос. *соображать*. Також привертають увагу нові слова іноземного походження, напр. (телевізійний) *minivan* ‘мале авто типу van’ – *мінівен*, *speedway* ‘гонки на мотоциклах на гарьових доріжках’ – *спідвей*, *motobol* ‘гра у футбол на мотоциклах’ – *мотобол*, та інші. Всі ці приклади заслуговують на окреме обговорення.

II

Події повісті відбуваються здебільшого в східному секторі міста, саме тоді, коли письменник Szlojma Ecirwan отримає дозвіл на в’їзд до Ровна і перебуває в ньому один день. Ось так перекладачка пояснює мовну ситуацію цієї частини міста: „W dialogach i wypowiedziach mieszkańców wschodniego Rowna pojawia się quasi-język znany pod nazwą „surżyk” (суржик: dosłownie w jęz. ukr. – chleb lub mąka z mieszanki różnych rodzajów zbóż), będący zruszczoną i zubożoną wersją języka ukraińskiego, swobodnie mieszającą języki rosyjski i ukraiński. Najczęściej gramatyka i wymowa oparta jest tu na zasadach języka ukraińskiego, słownictwo i frazeologia zaś – na leksyce rosyjskiej, zaczerpniętej głównie z języka potocznego. Według publikowanych szacunków surżykiem posługuje się 15 proc. mieszkańców Ukrainy, przede wszystkim na wschodzie i w centrum kraju” [9, с. 27].

Здебільшого перекладачка має рацію. Характерною рисою суржика є випадковість у змішванні мовних елементів, тим самим суржик є своєрідним протиставленням літературній чи дер-

жавній мові, головною рисою якої є систематичність. Змішування відбувається у всіх сферах системи, якою є мова. Суржик є не стільки поняттям мовно-географічним, скільки соціолінгвістичним. Суржиком говорять або прості люди «ті, що хочуть позбутись діалектальних елементів власної мови», або ж різні освічені сфери суспільства, котрі просто хочуть говорити російською мовою, бо вважають цю мову за кращу, більш елітарну, або й навіть офіційну. У повісті Ірванця так розмовляють лікарі, високопосадовці, партійні, але у східному секторі мешкає сім'я Есирвана, котра не вживає суржика.

У польському перекладі суржик достовірно передано в партійних діалогах. Перекладачка вплела у польські речення російсько-українські фрази, звертання, а іноді навіть цілі речення. Наприклад: „*Towa... graždani... obywatel Ecirwan!?* – *pytając i zarazem twierdząc przemówił pryszczaty młodszy sierżant, oddając Szlojmie otwarty paszport... - Skolko hrywien macie przy sobie?*” [9, с. 27] – в оригіналі: (1) – „*Това... гражда... громАдянин*” [4, с. 24] – тобто рос. *товарищ*, укр. *товариш*, рос. *Гражданин 'obywatel'*, □кр. *громадянин 'ts.'* але тут з так званимросійським аканням; (2) – „*Скоко гривень при себе маєте?*” [4, с. 25] – це скорочене рос. *сколько* замість укр. *скільки*, рос. *гривен [griwien]* схрещене з укр. *гривень [hryweń]*, рос. *присебе* замість укр. *з собою*.

Варто зазначити, що написання оригіналу *grivень* цілком відображає звучання *hriwień*, тому, що російське *г* українці вимовляють як *г* (h), натомість слово закінчується на м'яку приголосну *ń*, так само як в українській мові, чи в польському перекладі *hrywien*, що, з точки зору фонетики вказує на похибку. Але незважаючи на це, перекладачка відтворила загальний сенс суржика. Давайте розглянемо декілька прикладів: „*Znajesz, Wasia, kiedyś różnego żelazabyło, skolkougodno... – Wszędzieleżało. Nu eto wtedy był pełny komunizm. Przychodzisz do mnie i mówisz: mnie nada żeleziaku. A ja ci mówię: pożałujsta, nie ma problema. Teraz – ksożaleniju – użenietak. Wot, wczoraj – patrę, mój sąsiad taszczy nowiusienkqrozkladuszkę. Mówi, na klina mnie nada, ot i niosę zdawać*” [9, с. 65-66]; „*My tych łajdaków pojmajem. Nie nerwujcie. Zaraz Samczuk poszedł podzwonić, wezwać oddział i skorą pomoc. A wy tu siedzicie spokojnie, nie ruszajcie się, bo może być u was są jakieś wewnętrzne uszkodzenia...*” [9, с. 69]; „*Halo, Lena! Zaraz przywiozą ci pacjenta. Mużczyzna, czterdzieści dwa lata. Tam mogą być połamania podstawy czerepu, to ty popatrz wnimacielno. Kilka razy go nada prowierić. Charaszo? – nie doczekawszy się odpowiedzi na swoje dość retoryczne czy to pytanie, czy stwierdzenie, lekarz jeszcze przez chwilę trzymał przy twarzy słuchawkę, z której cieniutkim strumyczkiem płynęły krótkie sygnały, aż wreszcie ja odłożył. –*

Będziecie mu towarzyszyć czy tut podożdziecie?” [9, с. 72]; „*Wy jesteście wyrzutki! Wy wszyscy, co żyjecie niby normalno w tym waszym quasi-państwie, etom waszem ZUR. Da, ale największe wyrodki zebrały się w quasi-quasi-państwie, w tym waszym zasranym zachodnim sektorze, niech go piorun! Swoloczcie! Szkodniki! Dumajecie, ja nie zamiecił, że epidemia wściekłych krów w powiecie goszczańskim zaczęła się od razu po wizycie waszej zachodnioriwieńskiej delegacji z pomocą humanitarną!*” [9, с. 124].

Ще одним зауваженням щодо відтворення суржика є питання, чи не краще було б російські слова і форми перекладати згідно з вимовою, або в спосіб наближений до оригінальної вимови (а не до написання), напр. *pażałsta, ksażalieniju* замість *ksożaleniju, podażdziocie* замість *podożdziecie*. Це було б істотне, зважаючи на низький рівень знання російської мови в Польщі. Завдяки наближеному до вимови вигляду слів, неможливим було закарбування форм з неправильним звучанням.

***

Цю статтю я написав для того, щоб, перше, звернути увагу читача на оригінальний, багатогранний (в мовному сенсі) твір сучасного українського письменника О. Ірванця, а також на його польський, так само оригінальний і вдалиий польський переклад Н. Брижко-Запур. По-друге, аби практично розглянути репертуар мовних засобів, який використала перекладачка для того, щоб найбільш відповідно передати стилістично урізноманітнену мову оригіналу. Вважаю, що дана стаття може бути також придатна для українських студентів перекладацької спеціалізації.

Незважаючи на часом недостовірне застосування деяких мовних засобів (пор. дзвінке *h*), на використання оригінального запису, не підпорядковуючи слова правилам польської орфографії (написання прізвищ *Dundić, Matić*), незважаючи на брак лексичногоуподібнення до мови перекладу (*odświētować* замість, напр. *uczcićświęto, ludziedobrzy, futbolowepole* замість *boisko*) і граматичного (*wypalonych...kilkaskrętów*, замість *kilku, którą niewprowadzono* замість *którejniewprowadzono, wtedni* замість *wtychdniach*), переклад Н. Брижко-Запур є справжнім мовним мистецтвом. Текст читається досконало, на одному диханні, в ньому можна вловити делікатний гумор оригіналу, а читач бере участь в пізнаванні абсурдів створеного світу, котрі (ще донедавна) відображали також нашу реальність, сьогодні ж повертаються до нас в іншому вигляді.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антисуржик. Вчимося ввічливо поводитись і правильно говорити / За загальною редакцією О. Сербенської : Посібник. – Львів : Світ, 1994. – 152 с.
2. Ганич Д. Російсько-український і українсько-

- російський словник / Д. Ганич, І. Олійник. – Київ : Укр. сов. енциклопедія, 1990. – 560 с.
3. *Ірванець О.* Рівне / Ровно (стіна) : нібито повість / О. Ірванець. – Львів : Кальварія, 2002. – 192 с. (Серія “Дефіляди”).
  4. *Ірванець О.* Рівне / Ровно (Стіна) : нібито роман / О. Ірванець. – Київ : Факт, 2006. – 156 с.
  5. *Новий тлумачний словник української мови* : 42 000 слів: В 4-х т. – Т. 2 : Ж-ОБД / Уклад.: В. Яременко, О. Сліпушко. – Київ : Аконт, 1998. – 910 с.
  6. *Новий тлумачний словник української мови* : 42 000 слів: В 4-х т. – Т. 3 : ОБЕ-РОБ / Уклад.: В. Яременко, О. Сліпушко. – Київ : Аконт, 1998. – 927 с.
  7. *Словарь української мови* / Упорядкував з додатком власного матеріалу Б. Грінченко. Т. 1-4, Київ 1907-1909. – Київ : Наукова думка, репринтне видання 1996-1997 рр. з оригіналу 1907-1909 рр. – 2220 с.
  8. *Basaj M.* O antropomach w przekładach z języków blisko spokrewnionych / M. Basaj // *Onomastyka literacka* / pod red. M. Biolik. – Olsztyn : Wydawnictwa Wyższej Szkoły Pedagogicznej, 1993 – 395 s.
  9. *Irwanec’ O.* Riwne / Rowno, Niby-powieść / O. Irwanec’, przełożyła N. Bryżko-Zapór. – Warszawa : Prószyński i S-ka, 2006. – 155 s.
  10. *Iwczenko A.* Słownik ukraińsko-polski. Українсько-польський словник / A. Iwczenko. - Lublin : Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2003. – 510 s.
  11. *Kośka L.* Imiona przez Żydów polskich używane / L. Kośka. – Kraków: Austeria, 2002. – 169 s.
  12. *Lehr-Splawiński T.* Przegląd i charakterystyka języków słowiańskich. / T. Lehr-Splawiński, W. Kuraszkiewicz, F. Sławski. – Warszawa : PWB, 1954 – 161 s.
  13. *Lotko E.* Čeština a polština v překladatelské a tlumočnické praxi. / E. Lotko. – Ostrava : Profil, 1986. – 214 s.
  14. *Słownik języka polskiego.* T. 1-11 / Red. nac. W. Doroszewski. – Warszawa : Państwowe wydawnictwo naukowe, 1958-1969.
  15. *Słownik ortograficzny języka polskiego wraz z zasadami pisowni i interpunkcji* / oprac. M. Szymczak. – Warszawa : PWN, 1986. – 910 s.
  16. *Słownik staropolski.* T. 1-11 / Red. nac. S. Urbańczyk. – Wrocław-Kraków : IJP PAN, 1953-2003.
- correctly].Lviv, Svit 1994, 152 p. (In Ukr.)
  2. *Hanych D.* *Rosiisko-ukrainskyi i ukrainsko-rosiiskyi slovnyk* [Russian-Ukrainian Ukrainian-Russian Dictionary].Kyiv,Ukr.sov. entsyklopediia, 1990, 560 p. (In Russ.-Ukr.)
  3. *Irvanets O.* Rivne / Rovno (stina) : nibyto povist [Rivne / Rovno : like a story]. Lviv, Kalvariia, 2002, 192 p. (Serii “Defiliady”). (In Ukr.)
  4. *Irvanets O.* Rivne / Rovno (stina) : nibyto roman [Rivne / Rovno : like a novel]. Kyiv, Fakt, 2006, 156 p. (In Ukr.)
  5. *Yaremenko V.* Novyi tлумachnyi slovnyk ukrainskoi movy : 42 000 sliv : T. 2 [New defining dictionary of Ukrainian language : 42 000 words : Vol. 2]. Kyiv, Akonit, 1998, 910 p. (In Ukr.)
  6. *Yaremenko V.* Novyi tлумachnyi slovnyk ukrainskoi movy : 42 000 sliv : T. 3 [New defining dictionary of Ukrainian language : 42 000 words : Vol. 3]. Kyiv, Akonit, 1998, 927p. (In Ukr.)
  7. *Hrinchenko B.* Slovar ukrainskoi movy [Dictionary of Ukrainian language]. Kyiv, Naukova dumka, 1996-1997, 2220 p. (In Ukr.)
  8. *Basaj M.* O antropomach w przekładach z języków blisko spokrewnionych / M. Basaj // *Onomastyka literacka* / pod red. M. Biolik. – Olsztyn : Wydawnictwa Wyższej Szkoły Pedagogicznej, 1993. – 395 s.
  9. *Irwanec’ O.*Riwne / Rowno, Niby-powieść / O. Irwanec’, przełożyła N. Bryżko-Zapór. –Warszawa : Prószyński i S-ka, 2006. – 155 s.
  10. *Iwczenko A.* Słownik ukraińsko-polski. Українсько-польський словник / A. Iwczenko. - Lublin : Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2003. – 510 s.
  11. *Kośka L.* Imiona przez Żydów polskich używane / L. Kośka. – Kraków: Austeria, 2002. – 169 s.
  12. *Lehr-Splawiński T.*Przegląd i charakterystyka języków słowiańskich. / T. Lehr-Splawiński, W. Kuraszkiewicz, F. Sławski. – Warszawa : PWB, 1954 – 161 s.
  13. *Lotko E.* Čeština a polština v překladatelské a tlumočnické praxi. / E. Lotko. – Ostrava : Profil, 1986. – 214 s.
  14. *Słownik języka polskiego.* T. 1-11 / Red. nac. W. Doroszewski. – Warszawa : Państwowe wydawnictwo naukowe, 1958-1969.
  15. *Słownik ortograficzny języka polskiego wraz z zasadami pisowni i interpunkcji* / oprac. M. Szymczak. – Warszawa : PWN, 1986. – 910 s.
  16. *Słownik staropolski.* T. 1-11 / Red. nac. S. Urbańczyk. – Wrocław-Kraków : IJP PAN, 1953-2003.

REFERENCES

1. *Serbenska O.* Antysurzhyk. Vchymosia vvichlyvo povodytys i pravylno hovoryty [Antysurzhyk. Let’s learn how to be polite and talk